

Kuva: Terhi Rytteri

Luonnehdinta

Harjumetsiä esiintyy hiekka- ja sora muodostumilla, jotka syntyivät jääkaudella mannerjäätikön sulamisvaiheessa. Jäätikön sulamisvedet lajittelivat ja kasasivat maa-aineksia harjuiksi, reunamuodostumiksi (Salpausselät), deltoiksi ja sandureiksi. Näillä ympäristönsään kohoavilla muodostumilla on erikoiset valo-, lämpö- ja maaperäolosuhteet, ja siksi niillä voi esiintyä muista metsistä poikkeavia luontotyyppisiä ja lajistoja.

Harjumetsiin luetaan sekä paiste- että varjorinteet ja niiden väliset lakialueet. Monimuotoisuuden kannalta erityisen merkittäviä ovat jyrkät paisterinteet, joiden kasvi- ja hyönteislajisto on riippuvaista runsaasta valosta, lämmöstä sekä kivennäismaapaljastumista. Edustavissa harjumetsien esiintymissä kasvaa harjulajistoa tai niiden metsäkasvillisuudessa on harjumetsille tyypillisiä piirteitä. Harjujen kasvilajeista mainittakoon muun muassa kangasajuruoho, kissankäpälä, idänkeulankärki, häränsilmä sekä rehevämmillä paikoilla ahomansikka, kielo, kevätlinnunherne ja nuokkuhelmikkä.

Puustoltaan harjumetsät ovat mäntyvaltaisia, mutta rinteillä kasvaa usein myös kuusta ja lehtipuustoa. Harjumetsiin kuuluvat harjujen kangasmetsät sekä kuivat lehdot, mutta alarinteiden tuoreet lehdot luetaan luontodirektiivin 'lehtoihin'.

Luonnontilan kannalta keskeisiä piirteitä ovat puuston ja kasvillisuuden luonnontilaisuus. Ihmistoiminta voi olla tarpeen luonnontilaisen kaltaisen kasvillisuuden ylläpitämiseksi. Esimerkiksi oikeanlaisella metsänkäsittelyllä voidaan taata aukkoisuuden ja kivennäismaapaljastumien ja siten myös harjulaiston säilyminen.

Levinneisyys

Harjumetsiä esiintyy koko maassa tunturialueita lukuun ottamatta ja luontotyypin edustavimmat esiintymät löytyvät lähinnä Etelä-Suomesta. Korkeusvaihtelultaan edustavia esiintymiä on eniten suurten reunamuodostumien kuten Salpausselkien yhteydessä.

Nykytila ja uhkatekijät

Luonnontilaisia tai sen kaltaisia harjumetsiä on jäljellä vain vähän. Tämä näkyy muun muassa niille ominaisen kasvillisuuden ja eläimistön taantumisenä. Harjumetsille luontaisesti kuuluvien metsäpalojen puuttuessa sammaleisuus lisääntyy ja orgaanista aineesta kertyy yhä enemmän kivennäismaan päälle. Tämä aiheuttaa kivennäismaapaljastumien häviämistä, tukahduttaa harjukasvillisuutta ja hävittää muun muassa harjuille tyypillisen hyönteislajiston. Metsänhakuiden jälkeinen uudistusalojen heinittyminen ja tiheän taimikkovaiheen varjostus vaikuttavat haitallisesti kilpailukyvyltään heikkoon paisterinteiden harjukasvillisuuteen. Heinittymistä lisää osaltaan myös ilmasta tuleva rehevöittävä laskeuma. Muilla kuin valorinteillä metsänhoidon haitallinen vaikutus näkyy pääasiassa lahopuun määrän vähenemisenä ja puuston tasaikäistymisenä sekä sen rakenteen yksipuolistumisena.

Paisterinteillä kohtuullisen kokoiset uudistusalat ja varhennettu taimikonhoito sekä muut avoimuutta lisäävät tekijät, muun muassa ajourat ja rajalinjat, ovat paahteisuutta vaativalle lajistolle eduksi.

Harjut soveltuvat maaperänsä vuoksi hyvin rakentamiseen, ja myös maa-aineksen otto on edelleen harjujen uhkana.

Harjumetsien tilaa voidaan parantaa hoitotoimilla, kuten vähentämällä varjostavaa puustoa ja paljastamalla kivennäismaata. Hakuutähteet tulisi poistaa hakkuiden jälkeen niiden rehevöittävä vaikutuksen vuoksi. Monet harjumetsiin erikoistuneet lajit hyötyisivät myös kulottamisesta ja hakuutähteiden hävittämisestä polttamalla.